

Stanisław Rabczuk

Taktyka udowadniania sprawstwa przestępstw z wykorzystaniem mediów społecznościowych¹ *Tactics for proving perpetration of crimes using social media*

Abstract

The article presents the results of a qualitative file survey of 31 criminal cases conducted nationwide. The purposive sampling included only those cases in which social media sites were introduced as evidence. The analysis aimed to explore tactical issues related to the use of social media in the domestic justice system. To achieve this, a detailed identification of law enforcement tactics in cases where the perpetrators did not admit guilt was made. It has been determined that detection and evidentiary activities are carried out to a very limited extent. Additionally, the methods used by defendants as part of their defence tactics to deny the connection to evidence from social media were investigated. The defendants' passive attitude was identified, which may affect the lack of allegations raised about the integrity and reliability of social media evidence. The study's results led to recommendations for law enforcement agencies. These include the need to request data from social media providers and the importance of securing additional evidence to establish a link between the defendant and the content in question.

Keywords: social media, law enforcement, tactics, screenshot, evidence

Streszczenie

Artykuł przedstawia wyniki ogólnopolskiego, jakościowego badania aktowego 31 prawomocnie zakończonych spraw karnych. Celowy dobór próby obejmował wyłącznie te postępowania, w których media społecznościowe zostały przedstawione jako dowód. Analiza stanowiła eksplorację zagadnień taktycznych, związanych z wykorzystywaniem mediów społecznościowych w praktyce

Mgr Stanisław Rabczuk, doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, Katedra Kryminalistyki, Polska, ORCID: 0000-0001-9143-9753, e-mail: s.rabczuk@uw.edu.pl

Data zgłoszenia tekstu przez autora: 9.05.2024 r.; data zaakceptowania do publikacji: 15.01.2025 r.

¹ Artykuł powstał w związku z otrzymanym stypendium IDUB (Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza) w I konkursie na przygotowanie rozpraw doktorskich zgodnych z problematyką Priorytetowych Obszarów Badawczych w ramach działania IV.4.1. Kompleksowy program wsparcia dla doktorantów Uniwersytetu Warszawskiego.

polskiego wymiaru sprawiedliwości. W tym celu dokonano szczegółowej identyfikacji taktyki organów ścigania w sprawach, w których sprawcy nie przyznali się do winy. Ustalono, że podejmowane czynności wykrywcze i dowodowe są przeprowadzane w bardzo ograniczonym zakresie. Ponadto badaniem objęto zagadnienie metod stosowanych przez oskarżonych w ramach przyjętej taktyki obrończej, służących zaprzeczeniu związku z dowodem pochodzącym z mediów społecznościowych. Zidentyfikowano bierną postawę oskarżonych, co może wpływać na ustalony brak zarzutów podnoszonych co do integralności i wiarygodności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych. Na bazie wyników badania sformułowano rekomendacje co do postępowania organów ścigania. Dostrzeżono konieczność zwracania się o udostępnienie danych do właścicieli portali społecznościowych oraz zabezpieczania dodatkowych dowodów wskazujących na związek oskarżonego z daną treścią.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, organy ścigania, taktyka, wydruk ekranu, dowód

1. Wprowadzenie

Mieszkaniec Sosnowca (51-letni) kierował wobec policjantów groźby pozbawienia życia za pośrednictwem mediów społecznościowych. Pomimo korzystania z fałszywych danych jego tożsamość została ustalona². Inny mężczyzna groził wysadzeniem Sejmu. Dzięki współpracy z serwisem społecznościowym jego czyn został wykryty, a sprawca zatrzymany³. Nagłówki portali internetowych i gazet często prezentują informacje dotyczące aktywnego wykorzystywania mediów społecznościowych zarówno przez sprawców, jak i przez polskie organy ścigania. Nie jest to zaskoczeniem, albowiem w 2024 r. ponad 27 000 000 osób w Polsce korzystało z portali społecznościowych, co stanowiło 74% populacji powyżej 18. roku życia⁴. Truizmem jest stwierdzenie, że narzędzie, jakim są media społecznościowe, stały się codziennym towarzyszem człowieka. Powszechnie wiadomo, że również przestępcy należą do grona ich regularnych użytkowników.

W Polsce badania empiryczne dotyczące wykorzystania mediów społecznościowych przez organy ścigania na potrzeby postępowania karnego są prowadzone co najmniej od 2018 r., kiedy to przeprowadzono wywiady z policjantami z garnizonu stołecznego⁵. Ich celem była eksploracja skali i sposobu wykorzystania mediów społecznościowych w pracy śledczej Policji. Podobne badania, na większej próbie, dotyczyły wykorzystania mediów społecznościowych przez prokuratorów⁶. Kolejno publikowane prace skupiały się na wykorzystaniu profili prowadzonych w mediach społecznościowych jako narzędzia kontaktu ze społeczeństwem w ramach tzw. *community policing*⁷. O tym, jak wygląda wykorzystanie przez polskich funkcjonariuszy mediów społecznościowych, wiemy coraz więcej. Niemniej nadal do wypełnienia pozostaje istotna luka, obejmująca eksplorację wykorzystania tego narzędzia w postępowaniu karnym przy wykorzystaniu metod innych niż wywiady z przedstawicielami organów procesowych. Zastosowanie nowych narzędzi badawczych, pozwalających na bezpośrednią obserwację wykorzystania mediów społecznościowych w praktyce organów procesowych, w tym sądu, może pomóc zrozumieć sposób

² 51-latek z Polski zatrzymany przez policję. Powodem post w mediach społecznościowych, <https://android.com.pl/tech/552117-wiezienie-za-post-w-mediach/> (dostęp: 21.09.2023 r.).

³ Mężczyzna groził podkładaniem ładunków pod Sejm, <https://www.tvp.info/33706267/meczczyna-grozil-podkladaniem-ladunkow-pod-sejme> (dostęp: 21.09.2023 r.).

⁴ Digital 2024: Poland, <https://datareportal.com/reports/digital-2024-poland> (dostęp: 2.04.2024 r.).

⁵ Zob.: J. Bitner, K. Bayer, Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych, „Problemy Współczesnej Kryminologii” 2019/23, <https://doi.org/10.52097/pwk.5488> (dostęp: 15.02.2024 r.).

⁶ P. Waszkiewicz: „It's complicated...” *Social Media and Polish Law Enforcement Agencies' Relationship*, „European Journal of Policing Studies” 2024/1-2, <https://doi.org/10.5553/EJPS.000016> (dostęp: 27.05.2024 r.); S. Rabczuk, *The online frontier: Social media use by law enforcement personnel in Poland*, [w:] *Social Media and Law Enforcement Practice in Poland. Insights into Practice Outside Anglophone Countries*, red. P. Waszkiewicz, New York 2024.

⁷ P. Waszkiewicz, M. Tomaszewska, B. Stromczyński, S. Rabczuk, Czy Wielkopolska Policja umie w internety? Analiza strategii komunikacyjnej KWP w Poznaniu na portalu Facebook, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4624983> (dostęp: 15.02.2024 r.).

wykorzystania tego narzędzia oraz wyzwania stojące przed wymiarem sprawiedliwości w związku z jego stosowaniem.

Niniejsza praca przedstawia zagadnienia taktyczne dotyczące wykorzystywania mediów społecznościowych, w tym praktykę organów ścigania stosowaną w celu udowodnienia sprawstwa i działania oskarżonych podejmowane w ramach przyjętej taktyki obrończej w związku z przedstawionym dowodem z mediów społecznościowych. Badania aktowe w odniesieniu do mediów społecznościowych przeprowadzili m.in. autorzy monografii „Media społecznościowe w postępowaniu karnym”⁸, niemniej postawione przez nich pytania badawcze pozostawały poza poruszonym w niniejszej pracy zagadnieniem eksploracji i oceny taktyki organów ścigania. Różnice dotyczą również metod doboru próby, a także obszaru geograficznego objętego badaniem.

2. Media społecznościowe a kryminalistyka

Ewa Gruza definiuje kryminalistykę jako „praktyczną naukę opracowującą zasady sprawnego działania, stosowania taktycznych i technicznych metod śledczych i badawczych wykorzystywanych w celu ujawniania i zabezpieczania faktów mających znaczenie wykrywcze i dowodowe oraz zapobiegania ujemnym zjawiskom społecznym”⁹. Niniejsza definicja obejmuje zatem także czynności taktyczne, które zdaniem autorki powinny być – wbrew osobom prezentującym inne poglądy – przedmiotem zainteresowania kryminalistyki jako nauki¹⁰. W niniejszej pracy za E. Gruzą przyjęto, że taktyka kryminalistyczna obejmuje celowe, efektywne, skuteczne i zgodne z prawem metody działania zmierzające do osiągnięcia celów określonych zadaniami i funkcjami kryminalistyki¹¹.

Media społecznościowe mogą być wykorzystane zarówno przy prowadzeniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, wykrywaniu przestępstw, gromadzeniu materiału dowodowego, w toku działań prewencyjnych, jak i w celu kształtowania określonego wizerunku formacji. Potencjał wykorzystania mediów społecznościowych do realizacji wszystkich czterech funkcji kryminalistyki (rozpoznawczej, wykrywczej, dowodowej, profilaktycznej) jest jednoznaczny. Z dostępnych badań wiemy, że organy ścigania starają się realizować funkcję zapobiegawczą poprzez publikowanie informacji na swoich profilach w mediach społecznościowych. Przykładowo co dziesiąty post Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu na portalu Facebook dotyczył prewencji, m.in. prawidłowych zachowań w ruchu ulicznym i nad wodą¹². Opublikowane w 2021 r. badanie, obejmujące przedstawicieli organów ścigania z Danii, Szwecji i Norwegii, pozwoliło na określenie głównych celów wykorzystania mediów społecznościowych w ich pracy: identyfikacja i określanie powiązań osobowych, określanie

⁸ P. Waszkiewicz [red.], *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 2022.

⁹ E. Gruza, *Definicja i zakres kryminalistyki*, [w:] *Kryminalistyka. Czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, red. J. Moszczyński, M. Goc, E. Gruza, Warszawa 2020, s. 27.

¹⁰ Więcej na temat zwolenników wąskiego ujmowania kryminalistyki: E. Gruza, *Definicja...*, [w:] *Kryminalistyka...*, s. 25.

¹¹ E. Gruza, *Definicja...*, [w:] *Kryminalistyka...*, s. 27.

¹² P. Waszkiewicz, M. Tomaszewska, B. Stromczyński, S. Rabczuk, *Czy Wielkopolska...*, [w:] *Media...*, s. 73.

miejsca pobytu, identyfikacja skradzionego mienia oraz tożsamości podejrzanych. W przypadku wybranych przestępstw, jak np. przestępstwa z nienawiści czy seksualnego wykorzystywania nieletnich, respondenci wprost wskazywali na możliwość wykorzystania mediów społecznościowych jako źródła materiału dowodowego¹³.

Z przeprowadzonych w Polsce badań wynika, że ponad 80% prokuratorów deklaruje wykorzystywanie mediów społecznościowych w swojej pracy¹⁴. Blisko 4 lata wcześniej odsetek ten wynosił 64% dla policjantów z garnizonu warszawskiego uczestniczących w badaniu¹⁵. Należy zatem założyć, że na przestrzeni lat doszło do rozstrzygnięcia przez sądy karne spraw, w których media społecznościowe zostały wykorzystane jako dowód. Karolina Skraba oraz Ignacy Strzałkowski, dokonując kwerendy orzeczeń w sprawach karnych, wydanych przez sądy apelacyjne oraz Sąd Najwyższy w latach 2012–2020, zidentyfikowali 50 spraw, w których dowody pochodzące z mediów społecznościowych były przedmiotem rozważań sądu, w tym w 33 sprawach zostały one dopuszczone. W pozostałych przypadkach sąd kwestionował przydatność dowodu dla rozstrzygnięcia albo uznawał dostarczony dowód za niekompletny lub niewłaściwie zabezpieczony¹⁶. Materiały pochodzące z mediów społecznościowych stały się zatem podstawą do ustalania stanu faktycznego w sprawach karnych. Nie są one już tak niecodzienne jak jeszcze dekadę temu.

3. Dowód pochodzący z mediów społecznościowych

Zagadnienie dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych może budzić szereg wątpliwości. Pierwsze mogą dotyczyć już samego zakresu znaczeniowego. Jak dotąd nie sformułowano bowiem jego definicji. W niniejszej pracy przyjęto, że media społecznościowe obejmują takie portale lub aplikacje, które są oparte na treści generowanej przede wszystkim przez użytkowników, dążą do rozwijania i utrzymywania interakcji pomiędzy nimi, a także umożliwiają tworzenie własnych profili, zawierających informacje na temat danej osoby¹⁷. Za portale społecznościowe należy zatem uznać nie tylko Facebook czy Instagram, lecz również WhatsApp, Messenger, Wykop.pl, czy też Telegram. Część z wymienionych usług jest przede wszystkim komunikatorami, lecz wbudowane w nie funkcje (choćby

¹³ K.V. Rønn, B.K. Rasmussen, T. Skou Roer, C. Meng, *On the Perception and Use of Information from Social Media in Investigative Police Work: Findings from a Scandinavian Study*, „Policing: A Journal of Policy and Practice” 2021/15(2), s. 1265–1266, <https://doi.org/10.1093/police/paaa028> (dostęp: 15.02.2024 r.).

¹⁴ S. Rabczuk, *The online...*, [w:] *Social...*, s. 21.

¹⁵ M. Czekańska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, s. 49, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4624979> (dostęp: 15.02.2024 r.).

¹⁶ K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, s. 139, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4625046> (dostęp: 3.04.2024 r.).

¹⁷ Zob.: J.A. Obar, S. Wildman, *Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue*, „Telecommunications Policy” 2015/39(9), <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2015.07.014> (dostęp: 3.04.2024 r.).

jak możliwość uczestnictwa w publicznych lub prywatnych grupach, czy też przysyłanie relacji do wszystkich znajomych) sprawiają, że zaspokajają one także inne potrzeby niż wyłącznie bieżącej komunikacji z drugą osobą. Dowodami z mediów społecznościowych będą zatem wszelkie informacje o znaczeniu dowodowym pochodzące z tych portali, niezależnie od formy ich utrwalenia – na nośnikach danych, czy też w formie wydruków. W ślad za Piotrem Lewulisem należy bowiem wskazać, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych zawsze występują w swojej pierwotnej postaci – cyfrowej. Niemniej mogą być one przedstawiane w zróżnicowanych formach, w tym takich, w których ocena oparta jest zarówno na wiedzy z zakresu informatyki kryminalistycznej, jak i bardziej na treści niż formie przedstawionego dowodu¹⁸.

Wątpliwości dotyczące czynności taktycznych związane są już z wykryciem dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych. Pierwszym pytaniem powinno być bowiem, na ile organy ścigania są uprawnione do przeglądania, nawet publicznych, profili osób trzecich w mediach społecznościowych. Brak jest jednolitego podejścia do tego problemu. Działający w Wielkiej Brytanii National Police Chiefs' Council zaleca, określając ten obowiązek w ramach obowiązujących przepisów Regulation of Investigatory Powers Act, aby systematyczna obserwacja profilu podejrzanego podlegała wcześniejszej autoryzacji przełożonych¹⁹. W Stanach Zjednoczonych publiczna obserwacja profilu podejrzanego nie wymaga uzyskiwania zgód. Uznaje się, że prawo do prywatności zostało w takim przypadku wyczerpane. Dotyczy to również sytuacji, w której organy ścigania uzyskują dostęp do treści z profilu z ograniczonym dostępem, np. poprzez wykorzystanie współpracującego świadka²⁰. Przyjęcie zatem zgodnej z prawem taktyki pozyskania dowodu zależy bezpośrednio od obowiązujących przepisów i wytycznych danej służby.

Zabezpieczenie dowodu pozostaje kolejną kwestią, której poświęca się uwagę przy prowadzonym dyskursie dotyczącym mediów społecznościowych. W odniesieniu do tej funkcji kryminalistyki E. Gruza zauważa, że „istotn[ym] jest, aby najważniejsze czynności o znaczeniu dowodowym miały doskonale wypracowaną kryminalistyczną taktykę ich przeprowadzania”, ponieważ to właśnie zgromadzony materiał będzie pozwalać na podjęcie określonych wniosków procesowych²¹. W Stanach Zjednoczonych, w związku z zapadłymi orzeczeniami, sformułowano zalecenia dotyczące sposobów uwiarygodnienia dowodu przed jego dopuszczeniem w procesie. Podnosi się bowiem, że dowód w postaci wydruku strony internetowej może podlegać łatwym manipulacjom, a zatem przed jego

¹⁸ Piotr Lewulis wyodrębnia pojęcie dowodu cyfrowego *sensu largo* oraz *sensu stricto*. Zob. P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 54–59.

¹⁹ P. Lloyd, *Internet Intelligence & Investigations Strategy*, 2020, s. 8, <https://library.college.police.uk/docs/NPCC/Internet-Intelligence-and-Investigation-v1.5.pdf> (dostęp: 5.04.2024 r.).

²⁰ P. Waszkiewicz, H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, s. 115, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4625035> (dostęp: 5.04.2024 r.).

²¹ E. Gruza, *Definicja...*, [w:] *Kryminalistyka...*, s. 28.

przedstawieniem ławie przysięgłych wymagane jest zarówno uwiarygodnienie związku samego wydruku z faktyczną treścią cyfrową, jak i związku rzekomego autora z oskarżonym²².

Spotykane są jednak różne metody zabezpieczania dowodu. Małgorzata Mączka-Pacholak twierdzi, że podstawową formą procesową są oględziny strony internetowej prowadzone na podstawie art. 207 Kodeksu postępowania karnego²³. Wątpliwości odnośnie prawidłowości zastosowania wskazanej podstawy podnosi P. Lewulis, który wskazuje, że treść wyświetlana na ekranie nie jest rzeczą, osobą ani miejscem, a o nich mowa w tym przepisie²⁴. W praktyce jednak podstawowymi formami zabezpieczenia dowodu przez polskich funkcjonariuszy są właśnie protokoły oględzin rzeczy i notatki służbowe²⁵. Wskazane formy zabezpieczenia materiału, z uwagi na treść art. 393 k.p.k., wzajemnie się wykluczają²⁶.

Na próbie 44 spraw dotyczących przestępstwa zniesławienia, w których zabezpieczono dowód pochodzący z mediów społecznościowych, aż w 34 przypadkach był to wydruk zrzutu ekranu²⁷. Formę tę jako uzupełniającą zaleca sam Prokurator Generalny w metodyce prowadzenia postępowań, wskazując na konieczność skopiowania plików oraz treści wyświetlanej na ekranie (zrzutu ekranu) na nośnik jednorazowego zapisu wraz z ich ewentualnym wydrukiem²⁸. Powstaje zatem wątpliwość, czy należy poprzestawać na samym wydruku ekranu, czy też należy stosować dodatkowe środki, w tym zabezpieczenie danych w formie cyfrowej.

W związku z obawami o potencjalne podważanie wprowadzonych do procesu dowodów strony wypracowały metodę zabezpieczania treści stron internetowych przez notariuszy, w drodze sporządzenia protokołu otwarcia strony internetowej²⁹. Jak wskazuje na gruncie kulturoznawczym Jan Jęcz, „poświadczony notarialnie, a więc mający wartość pieniężną *screenshot* staje się przeciwieństwem obrazu nędznego, darmowego i o nieznanej proveniencji”³⁰. Uwaga kulturoznawcza może wyjaśniać motywy stosowania tej metody. Może się wydawać, że wiarygodność tak zabezpieczonego dowodu będzie wyższa, niemniej jednak możliwości weryfikacji jego autentyczności są tak samo ograniczone jak w przypadku zwykłego zrzutu ekranu wykonanego przez dowolnego uczestnika procesu. Atutem tej formy zabezpieczenia treści jest fakt, że została ona dokonana przez osobę wykonującą zawód zaufania

²² W. Angus-Anderson, *Authenticity and Admissibility of Social Media Website Printouts*, „Duke Law & Technology Review” 2015/14(1), s. 47.

²³ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 46) – dalej k.p.k. M. Mączka-Pacholak, P. Czerwiński, *Specyfika postępowania dowodowego w sprawach przestępstw z nienawiści*, [w:] *Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści*, red. P. Knut, Warszawa 2020.

²⁴ P. Lewulis, *Dowody...*, s. 89–90.

²⁵ J. Bitner, K. Bayer, *Wykorzystanie...*, s. 32.

²⁶ P. Waszkiewicz, H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane...*, [w:] *Media...*, s. 117–118.

²⁷ E. Chmiel, M. Korkus, *Dowody z mediów społecznościowych w sprawach o zniesławienie*, [w:] *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2022, s. 86.

²⁸ *Przestępstwa z nienawiści – metodyka prowadzenia postępowań*, <http://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6347/Przestępstwa-z-nienawisci-metodyka-prowadzenia-postepowan.html> (dostęp: 10.05.2023 r.).

²⁹ M. Mączka-Pacholak, P. Czerwiński, *Specyfika...*, [w:] *Metodyka...*

³⁰ J. Jęcz, *Prawda ekranu. O praktyce screenshotowania*, „Przegląd Kulturoznawczy” 2022/15(1), s. 66.

publicznego. Wydaje się jednak, że funkcję tę mogłaby podobnie pełnić inna zaufana trzecia strona, bez wyłączania narzędzi automatycznych, które – w przeciwieństwie do notariusza – są w stanie zapisać również wszystkie istotne metadane³¹.

Problemy procesowego wprowadzania dowodów z mediów społecznościowych były przedmiotem wieloletniej dyskusji w Stanach Zjednoczonych, dlatego też można przyjąć wypracowane tam rozwiązania służące uwiarygodnieniu dowodu jako stanowiące punkt odniesienia do oceny polskiej praktyki. Obowiązujące na szczeblu federalnym reguły dowodowe (FRE – *federal rules of evidence*)³², wraz z orzecznictwem poszczególnych sądów, stawiają bowiem dowodom z mediów społecznościowych wymóg ich dodatkowego uwiarygodnienia. Przykładowe metody obejmują: przesłuchanie świadka (potwierdzającego, że podejrzany korzysta z danego konta); przedstawienie dokumentu od administratora portalu potwierdzającego autentyczność treści; powiązanie oskarżonego z daną treścią przez metadane (np. dane logowania i adres IP urządzenia końcowego)³³. Większość ze wskazanych metod jest dostępna również dla polskich organów ścigania, o czym świadczy chociażby ustalanie tożsamości użytkowników z wykorzystaniem porównania danych w bazach policyjnych i bazie PESEL³⁴. Niemniej pozyskiwanie danych bezpośrednio od administratora stanowi wyzwanie z uwagi na konieczność realizacji współpracy transgranicznej. Jak wskazuje P. Lewulis, posłużenie się zagranicznymi portalami przez sprawców może wiązać się z utrudnionym dostępem do danych i w konsekwencji uniemożliwieniem ich ścigania³⁵.

Organy ścigania stoją przed możliwością korzystania z metod dobrowolnego wydania danych w ramach współpracy bezpośredniej albo zastosowania przepisów regulujących współpracę międzynarodową w sprawach karnych. Chociaż współpraca bezpośrednia nie jest zalecana przez Prokuratora Krajowego, to i tak jest to metoda, którą preferują prokuratorzy³⁶. O istotności pozyskiwania informacji od usługodawcy świadczy skala otrzymywanych i realizowanych wniosków o udostępnienie danych na przykładzie portalu Facebook (zob. wykres 1). Od 2018 r. do 2022 r. liczba wniosków zwiększyła się ponad 3-krotnie, a odsetek pozytywnych odpowiedzi usługodawcy wzrósł o 16 punktów procentowych. Pozyskiwanie danych w ten sposób jest

³¹ Zob. Pagefreezer – Monitoring and Archiving Solutions for Online Data, <https://www.pagefreezer.com/> (dostęp: 21.09.2023 r.).

³² Federalne reguły dowodowe odpowiadają regułom dowodowym obowiązującym w większości stanów USA. Ponad 80% stanów przyjęło je jako reguły dowodowe, obowiązujące na ich obszarze jurysdykcyjnym. Zob. S. Emanuel, *Evidence*, New York 2007, s. 7.

³³ P. Waszkiewicz, H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane...*, [w:] *Media...*, s. 112–115.

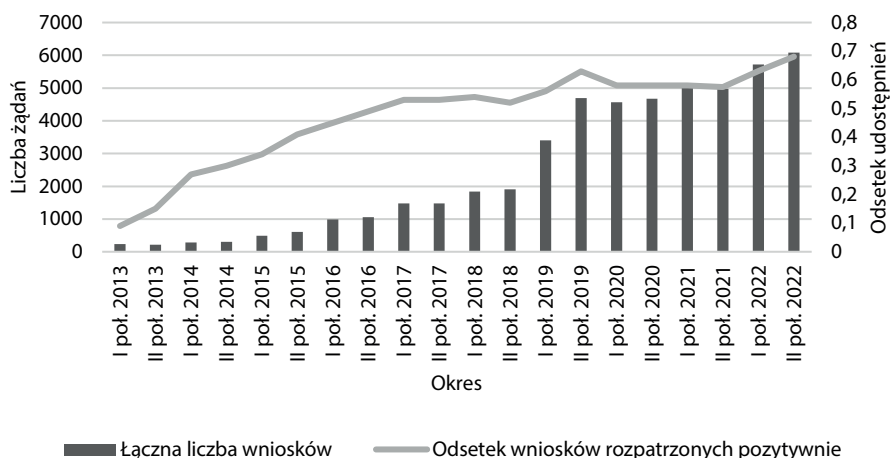
³⁴ O ustalaniu tożsamości na podstawie danych z bazy PESEL zob. P. Lewulis, *Ustalanie tożsamości polskich użytkowników zagranicznych mediów społecznościowych – studium przypadków ścigania mowy nienawiści w cyberprzestrzeni*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2023/49(1), s. 89, <https://doi.org/10.53024/5.1.49.2023> (dostęp: 21.04.2024 r.).

³⁵ P. Lewulis, *Ustalanie...*

³⁶ Pismo Prokuratora Krajowego z 12.08.2015 r., PG V WM 0280/2/15, za: P. Opitek, *Wybrane aspekty pozyskiwania dowodów cyfrowych w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2018/7–8, s. 73; P. Opitek, A. Choroszeńska, *Uzyskiwanie dowodów cyfrowych z zagranicy w sprawach karnych – stan obecny i procedowane zmiany*, cz. 2, „Prokuratura i Prawo” 2020/10–11, s. 221.

zresztą uzasadnione koniecznością ustalenia adresu IP użytkownika danego portalu (w świetle wspomnianej metodyki Prokuratora Generalnego)³⁷.

Wykres 1. Liczba żądań ze strony polskich organów ścigania i odsetek udostępnionych danych przez portal Facebook

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Meta – Government Request for User Data, <https://transparency.fb.com/reports/government-data-requests/> (dostęp: 2.04.2024 r.).

Dowody pochodzące z mediów społecznościowych przedstawiane w formie wydruków są podatne na manipulacje. Marcin Ożóg twierdzi, że „poczynienie takich ingerencji niekoniecznie (...) musi wymagać zaawansowanej wiedzy informatycznej, (...) a ustalenie, że do ingerencji w ogóle doszło, będzie bardzo trudne”³⁸. Sceptyczne stanowisko co do dowodu w postaci wydruku strony internetowej przedstawił Sąd Apelacyjny (dalej SA) w Szczecinie, który już w 2010 r. stwierdził, że „zrzut ekranu zawierający np. okno przeglądarki internetowej wraz z otwartą na niej stroną WWW nie może posłużyć jako dowód, gdyż nie istnieje możliwość zweryfikowania, czy na pliku graficznym nie były później dokonywane modyfikacje. Tym samym nie może stanowić również dowodu wydruk z takiego pliku. Na podstawie zrzutu ekranu nie jesteśmy w stanie ustalić, co faktycznie znajdowało się na danej stronie internetowej w danym czasie”³⁹. Marcin Ożóg przywołuje jednak orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Łodzi, w którym wskazano, że każdy dokument może ulec modyfikacjom, co nie pozbawia jego mocy dowodowej, zwłaszcza gdy w realiach danej sprawy zainteresowany nie podniósł zarzutu niezgodności wydruków ze stanem faktycznym⁴⁰.

³⁷ Przepiętwa z nienawiści – metodyka prowadzenia postępowań, <http://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6347,Przepiętwa-z-nienawisci-metodyka-prowadzenia-postepowan.html> (dostęp: 10.05.2023 r.).

³⁸ M. Ożóg, Zrzut ekranowy jako dowód w postępowaniu cywilnym, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji sporów domenowych, [w:] *Domeny internetowe. Teoria i praktyka*, red. I. Matusiak, Warszawa 2020, s. 379.

³⁹ Wyrok SA w Szczecinie z 10.04.2010 r., I ACa 136/10, niepubl.

⁴⁰ Wyrok SA w Łodzi z 14.11.2013 r., I ACa 618/13, LEX nr 1409187.

Pomimo łatwości w podniesieniu rzezonego zarzutu wydaje się, że w praktyce nie pojawia się on często⁴¹. Odnosnie weryfikacji autentyczności P. Lewulis twierdzi wręcz, że „nierozsądne byłoby prowadzenie pogłębionych analiz informatycznych po to tylko, aby wykazać prawdziwość wydruku, który i tak nie jest przez nikogo kwestionowany”⁴².

4. Pytania badawcze

Wykorzystanie mediów społecznościowych w postępowaniu karnym, w odniesieniu do taktyki organów procesowych, jest związane z szeregiem zagadnień, które powinny być przedmiotem analizy. Węzłowe zagadnienia obejmują:

1. związek oskarżonego z dowodem z mediów społecznościowych, w tym ewentualne kwestionowanie autorstwa;
2. taktykę obrony oskarżonych, w tym kwestie podnoszenia, że przedstawiony dowód z mediów społecznościowych może podlegać łatwym manipulacjom i stąd nie zasługuje na przyznanie przymiotu wiarygodności;
3. działania organów ścigania w przypadku kwestionowania swojego związku z treścią zamieszczoną w mediach społecznościowych, w tym ewentualne przełamanie linii obrony polegające na przedstawianiu dodatkowych dowodów, w postaci adresów IP, dokumentów pozyskanych od usługodawców, poświadczających autentyczność danej treści, przesłuchiwanie świadków, którzy potwierdzą tożsamość autora, lub przedstawianiu dowodów z ekspertyzy biegłych z zakresu analizy śladów cyfrowych;
4. brak uwiarygodniania wydruków ze strony internetowej w przypadku braku kwestionowania dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych przez oskarżonego.

Mając na uwadze omówioną literaturę przedmiotu, postawiono następujące pytania badawcze:

1. Czy organy ścigania zabezpieczają i przedstawiają również inne dowody, mające na celu powiązanie sprawcy z jego wpisem w portalu społecznościowym? (RQ1)
2. Jaka jest postawa sprawców względem dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych, tj. czy są oni skłonni przyznać się do autorstwa danej treści, a jeżeli nie – jaką taktykę obrony stosują? (RQ2)
3. W jaki sposób organy ścigania przełamują linię obrony podejrzanych? (RQ3)

5. Próba i metoda

Aby odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, dokonano analizy akt prawomocnie zakończonych spraw karnych, w których przedstawiony został dowód pochodzący z mediów społecznościowych. Dobór próby do badań był celowy, co

⁴¹ P. Lewulis, *Gromadzenie i ocena dowodów cyfrowych w polskim postępowaniu karnym. Kluczowe wnioski z badań aktowych*, „Prokuratura i Prawo” 2022/3, s. 142.

⁴² P. Lewulis, *Gromadzenie...*, s. 143.

wynikało z konieczności zdiagnozowania określonego zjawiska⁴³. Z tego powodu badanie nie ma charakteru reprezentatywnego i oparte jest na próbie mniejszej niż w przypadku badań ilościowych. Określona metoda jakościowa pozwala jednak na wyjaśnienie idiograficzne, tj. chociaż nie będzie można prowadzić uogólnień na podstawie wyników badania, to rzeczone zagadnienie zostanie dogłębnie wyjaśnione⁴⁴. W przypadku badań aktowych, w przeciwieństwie do innych metod, badacz nie ma wpływu na badaną jednostkę i dokonuje analizy obiektywnie ustalonej rzeczywistości, bez potencjalnego zniekształcenia dokonanego przez respondenta⁴⁵.

W celu doboru próby akt do badania skorzystano z ogólnodostępnego Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych⁴⁶. Zasadniczym wyzwaniem w przypadku przyjęcia określonych założeń badawczych było wyselekcjonowanie tylko tych spraw, w których pojawiają się dowody pochodzące z mediów społecznościowych. Wobec braku możliwości uzyskania od sądów powszechnych sygnatur spraw, w których takie dowody się pojawiły, z uwagi na brak ewidencjonowania spraw pod kątem rodzaju wprowadzonego dowodu, koniecznym było przeprowadzenie samodzielnej selekcji. Jedynym ogólnodostępnym źródłem do ustalenia przedmiotowych danych są publikowane przez sądy orzeczenia wraz z uzasadnieniami. Zasadniczą podstawą do utworzenia oraz prowadzenia portalu orzeczeń jest art. 22 § 1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴⁷ i wydawane na tej podstawie zarządzenia poszczególnych prezesów sądów. Zawierają one zazwyczaj kategorie orzeczeń, które nie podlegają publikacji, jak np. sprawy dotyczące nieletnich czy określone przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu⁴⁸. Stąd ich reprezentatywność może być ograniczona, co miało wpływ na omówioną wcześniej strukturę badania.

W IV kwartale 2022 r. dokonano kwerendy wyroków. Przy wykorzystaniu dostępnej na stronie wyszukiwarki i listy słów kluczowych⁴⁹, po ograniczeniu zakresu wyszukiwania do orzeczeń sądów karnych zapadłych od 5.12.2019 r. do 1.07.2022 r., łącznie przeanalizowano 517 orzeczeń. Następnie każde z nich zostało sprawdzone pod kątem występowania dowodów pochodzących z mediów społecznościowych. Po weryfikacji treści uzasadnień wyselekcjonowano 46 spraw karnych, w stosunku do których wystosowano wnioski o udostępnienie akt dla celów badawczych⁵⁰. Na przestrzeni 2023 r. uzyskano dostęp i zakodowano 31 spraw karnych z 23 sądów,

⁴³ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 205.

⁴⁴ E. Babbie, *Badania...*, s. 49.

⁴⁵ V. Parisot, M. Zuccato-Doutlik, U. Zartler, *Court Files as Data in Sociological Family Research: Methodology and Methods for a Little-Tapped Data Material*, „Forum: Qualitative Social Research” 2021/22(3), s. 8, <https://doi.org/10.17169/fqs-22.3.3649> (dostęp: 28.12.2022 r.).

⁴⁶ <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (dostęp: 28.12.2022 r.).

⁴⁷ Ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.).

⁴⁸ Zob. np. zarządzenie Prezesa Sądu Okręgowego (dalej SO) w Gliwicach z 19.11.2013 r. w sprawie utworzenia Internetowego Portalu Orzeczeń Sądu Okręgowego w Gliwicach, Adm. 0181-45/13, https://gliwice.so.gov.pl/container/Zarzadzenie_IPO.pdf (dostęp: 22.09.2023 r.).

⁴⁹ Zastosowane słowa kluczowe: facebook.com OR facebook OR portal społecznościowy OR social media OR twitter OR nk OR portal f. OR tiktok OR Instagram.

⁵⁰ Na temat wglądu w akta zob. K. Gonera, *Dostęp do akt w celu prowadzenia badań aktowych*, [w:] *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników. Teoria i praktyka*, red. H. Izdebski, A. Łazarska, Warszawa 2022, s. 330–332.

w tym 20 sądów rejonowych (dalej SR) i 3 sądów okręgowych. Badanie objęło swoim zakresem działalność sądów powszechnych z 11 województw, co pozwoliło na skonstruowanie próby zróżnicowanej geograficznie.

Rysunek 1. Kartogram przedstawiający jednostki sądów powszechnych, z których akta zostały zakodowane

Źródło: opracowanie własne.

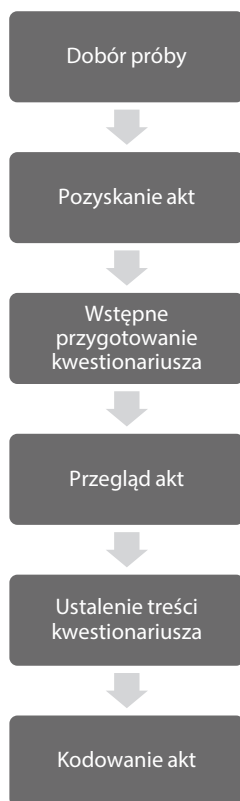
Biorąc pod uwagę kryterium doboru spraw do badania, należy stwierdzić, że sprawy dotyczyły szerokiej kategorii czynów, takich jak groźby karalne, oszustwa, tzw. przestępstwa z nienawiści, stalking, nawoływanie do popełnienia przestępstwa, spowodowanie uszczerbku na zdrowiu czy zniszczenie mienia ruchomego. Sprawy były zatem zróżnicowane pod względem zarówno geograficznym (lokalizacja sądu, który wydawał wyrok), jak i przedmiotowym (zarzucany czyn).

W celu zgromadzenia materiału badawczego podjęto decyzję o zastosowaniu ustrukturyzowanego kwestionariusza, który posłużył do kodowania spraw karnych. Przygotowano go na podstawie postawionych pytań badawczych, hipotez, a także przeglądu literatury. Treść została dwukrotnie uzgodniona pomiędzy prowadzącym badanie a kodującymi – przed wstępnym przeglądem akt, a także po próbie zakodowania akt i sprawdzeniu narzędzia badawczego⁵¹. Dane były kodowane przez 5 osób, a poszczególne akta zostały zakodowane przynajmniej dwukrotnie. W przypadku rozbieżności pomiędzy wynikami kodowania trzecia osoba dokonywała

⁵¹ W tworzeniu kwestionariusza oraz kodowaniu akt udział wzięli oprócz autora studenci Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego: Marta Banach, Aleksandra Frączek, Rafał Karpiński oraz Michalina Starzyńska.

rozstrzygnięcia poprawności. Zastosowana triangulacja pozytywnie wpłynęła na jakość danych wyjściowych. Udział kilku osób pozwolił na zminimalizowanie wpływu badaczy na wynik kodowania⁵².

Rysunek 2. Schemat procesu badawczego

Źródło: opracowanie własne.

6. Wyniki badania

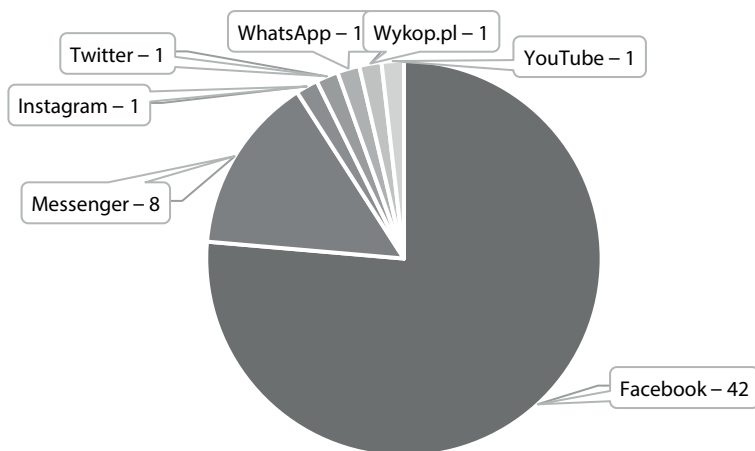
Z uwagi na założenia projektu przyjętą jednostką badawczą przy kodowaniu był dowód pochodzący z mediów społecznościowych. Niemniej na potrzeby niniejszej publikacji, z uwagi na skupienie się na sprawcach i ich stosunku do dowodów, analiza zostanie przeprowadzona – tam, gdzie będzie to możliwe – w odniesieniu do poszczególnych spraw karnych.

Spośród ogółem zidentyfikowanych 55 dowodów z mediów społecznościowych, zabezpieczonych z 31 spraw, w 42 przypadkach portalem, z którego je pozyskano,

⁵² Na temat triangulacji zob. K. Denzik, *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*, New York 2017, s. 297–313.

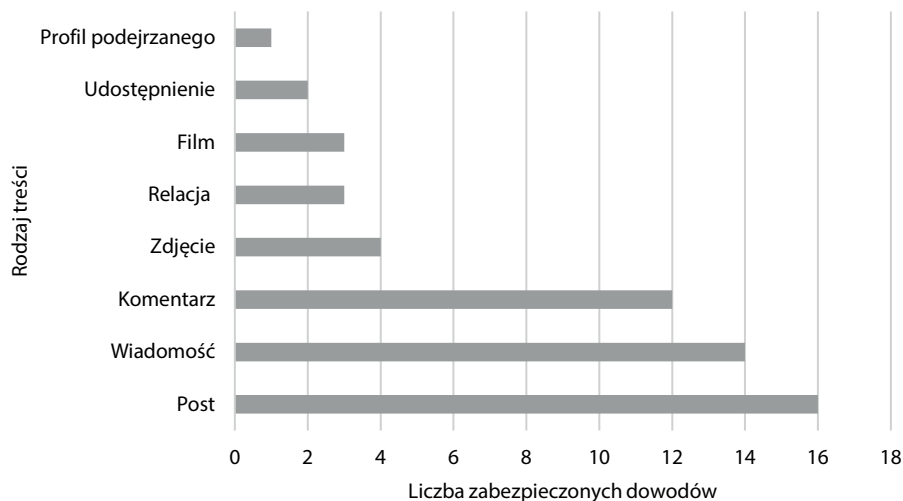
był Facebook. Przy uwzględnieniu pozostałych narzędzi należących do przedsiębiorstwa Meta Platforms (Instagram, Messenger, WhatsApp) liczba ta wzrosła do 52, tj. 95% ogółem zakodowanych dowodów. Pojedyncze dowody zostały zabezpieczone z portalu Twitter (obecnie X) oraz YouTube. Tylko w 1 sprawie dowód pochodził z polskiego portalu społecznościowego Wykop.pl. Większość zabezpieczonych treści przybierała postać postów (16), wiadomości (14) lub komentarzy (12).

Wykres 2. Zabezpieczone dowody w podziale na portale społecznościowe

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 3. Zabezpieczone dowody w podziale na rodzaj treści

Źródło: opracowanie własne.

W pierwszej kolejności przeanalizowano stanowisko oskarżonych względem zarzucanego im czynu oraz dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych. Przy kodowaniu wzięto pod uwagę treść wyjaśnień podejrzanych złożonych w toku postępowania przygotowawczego i na rozprawie, a także składane w sprawie pisma procesowe.

W 8 sprawach, obejmujących łącznie 10 dowodów pochodzących z mediów społecznościowych, sprawcy nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im czynów (zob. tabela 1). We wszystkich omawianych sprawach karnych zarzucane przestępstwo zostało popełnione, częściowo albo w pełni, z wykorzystaniem portali społecznościowych.

Tabela 1. Sprawy, w których sprawcy nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im czynów

Numer sprawy	Sąd	Zarzucany czyn	Rozstrzygnięcie
2	SR Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu	art. 190a § 1, art. 270 § 1 w zw. z art. 11 § 2 Kodeksu karnego*	wyrok skazujący
3	SR Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu	art. 190 § 1, art. 190a § 1, art. 288 § 1 w zw. z art. 11 § 2 k.k.	wyrok skazujący
4	SR w Wejherowie	art. 256 § 1 k.k.	środek zabezpieczający
7	SO we Wrocławiu	art. 257, art. 126a, art 256 § 1, art. 255 § 3 k.k.	wyrok skazujący
10	SR w Grudziądzu	art. 212 § 1 k.k.	warunkowe umorzenie
12	SR w Legionowie	art. 190 § 1, art. 288 § 1 k.k.	wyrok skazujący
13	SR w Bełchatowie	art. 286 § 1 k.k.	wyrok skazujący
28	SR w Legionowie	art. 286 § 1 k.k.	wyrok skazujący

* Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.) – dalej k.k.

Źródło: opracowanie własne.

Spośród 8 wymienionych spraw jedynie w 2 oskarżeni odnieśli się do dowodu z mediów społecznościowych, podając powody, dla których ich zdaniem nie są domniemanymi autorami. W 1 przypadku oskarżony nie przyznał się do popełnienia czynu, ale potwierdził, że jest autorem treści opublikowanej w mediach społecznościowych. W pozostałych przypadkach oskarżeni nie przyznawali się do popełnienia czynu i w sposób ogólny składali wyjaśnienia, nie przedstawiając jednak żadnej konkretnej argumentacji na rzecz tego, że to nie oni opublikowali treść. Działo się tak nawet pomimo tego, że w 2 przypadkach dane konta wskazywały na prawdziwe imię i nazwisko tych osób. Przykładem takich ogólnych wyjaśnień mogą być te złożone przez podejrzaną w sprawie nr 12. Kobieta ta stwierdziła jedynie,

że została pomówiona o to, iż podszywa się pod inne osoby, i nie przyznała się do popełnienia czynu.

Tabela 2. Stosunek oskarżonych do przedstawionego dowodu z mediów społecznościowych

Numer sprawy	Odniesienie się do dowodu z mediów społecznościowych	Dane konta
2	Oskarżony wskazał, że trzykrotnie zgłaszał do administratorów portalu społecznościowego, iż podszywają się pod niego inne osoby, publikujące treści z wykorzystaniem jego danych	imię i nazwisko oskarżonego; w odniesieniu do części dowodów – anonim
3	Brak szczegółowego odniesienia się do dowodu z mediów społecznościowych	imię i nazwisko oskarżonego
4	Oskarżony kwestionował przedstawione dowody, twierdząc, że nie jest autorem, ponieważ jego konto zostało przejęte. Nie on zatem tworzył wpisy / udostępniał filmy	imię i nazwisko oskarżonego
7	Oskarżony przyznał, że jest autorem treści opublikowanej w mediach społecznościowych, niemniej kwestionował rozumienie sensu jego wypowiedzi	anonim
10	Brak szczegółowego odniesienia się do dowodu z mediów społecznościowych	anonim
12	Brak szczegółowego odniesienia się do dowodu z mediów społecznościowych	anonim
13	Brak szczegółowego odniesienia się do dowodu z mediów społecznościowych	anonim
28	Brak szczegółowego odniesienia się do dowodu z mediów społecznościowych	imię i nazwisko oskarżonego

Źródło: opracowanie własne.

Oskarżeni aktywnie kwestionowali swój związek z dowodem z mediów społecznościowych tylko w 2 przypadkach. W pozostałych 6 sprawach, w których nie przyznano się do winy, odmówili oni składania wyjaśnień lub w sposób ogólny odnosili się do przedstawionego dowodu, nie prowadząc obrony na jego podstawie. Tym samym nie sposób jest uznać, aby oskarżeni w sprawach znajdujących się w badanej próbie co do zasady kwestionowali przedstawiony dowód z mediów społecznościowych. W celu wyjaśnienia przyczyn takiego zachowania i odpowiedzi na RQ2 postanowiono dokonać analizy charakterystyki spraw, w których odmówiono przyznania się do winy (zob. tabela 3). Nie stwierdzono, jakoby mogła mieć ona wpływ na zachowanie sprawców. W przypadku przestępstw, które zostały w pełni popełnione za pośrednictwem mediów społecznościowych, nie odnotowano prowadzenia aktywnej obrony częściej aniżeli w sprawach, w których media społecznościowe zostały jedynie częściowo wykorzystane przez sprawców do popełnienia czynu.

Tabela 3. Opis spraw, w których sprawcy nie przyznali się do popełnienia zarzucanych czynów

Numer sprawy	Odniesienie się do dowodu z mediów społecznościowych
2	Sprawa dotyczyła stalkingu, tj. uporczywego nękania byłej partnerki oraz jej nowego partnera. Oskarżony nękał pokrzywdzonych m.in. za pośrednictwem poczty elektronicznej, wiadomości SMS, a także poprzez zamieszczane komentarze w portalach społecznościowych i wiadomości wysyłane za pośrednictwem komunikatorów. Groził popełnieniem na ich szkodę nieokreślonego przestępstwa, a ponadto wysyłał do sąsiadów pisma rzekomo pochodzące z urzędu skarbowego z fałszywymi informacjami o wszczęciu postępowań w związku z nieprawidłowościami w ich rozliczeniach podatkowych oraz wskazywał w tych pismach pełne dane osobowe i adresowe pokrzywdzonych
3	Oskarżony nękał pokrzywdzoną w ten sposób, że uporczywie wysyłał na jej prywatny numer telefonu komórkowego wiadomości SMS, wiadomości tekstowe za pośrednictwem komunikatorów Messenger i Instagram, wydzwaniał, śledził, nachodził ją w miejscu zamieszkania i pracy, kierował groźby karalne pozbawienia życia i zdrowia, a także dokonał uszkodzenia jej pojazdu
4	Oskarżony publicznie nawoływał do nienawiści na tle różnic wyznaniowych, narodowościowych i etnicznych poprzez zamieszczanie na portalu Facebook określonych filmów wraz z ich opisami
7	Oskarżony, posługując się pseudonimem, zamieścił na portalu społecznościowym komentarze, w których znieważał grupę ludności z powodu przynależności rasowej, narodowościowej, religijnej i etnicznej. Ponadto działając publicznie, w formie komentarzy, pochwalał i nawoływał do popełnienia określonych czynów zabronionych
10	Oskarżona pomawiała pokrzywdzoną o mobbing, manipulację, pazerność, wykorzystywanie, brak profesjonalizmu, oszukiwanie klientów, dyskryminację dzieci oraz zatrudnianie osób bez doświadczenia i kwalifikacji. Czynu zabronionego dokonała, wykorzystując m.in. portal Facebook, zamieszczając negatywne recenzje
12	Oskarżona kierowała wobec pokrzywdzonego groźby karalne pozbawienia życia i zdrowia. Do popełnienia czynu zabronionego wykorzystała m.in. portal Facebook, na którym posługiwała się nickiem „Dziewczyzna z zapalkami”. Ponadto oskarżona dokonała uszkodzenia pojazdu pokrzywdzonego
13	Oskarżony doprowadził do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w ten sposób, że oferując do sprzedaży na portalu społecznościowym Facebook Marketplace konsolę do gier, wprowadził pokrzywdzonego w błąd co do faktycznego zamiaru wywiązania się z transakcji. Ponadto nie wysłał towaru, chociaż uzyskał za niego zapłatę
28	Oskarżony przy wykorzystaniu portalu Facebook doprowadził pokrzywdzonego do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, po uprzednim wprowadzeniu w błąd co do terminu i zamiaru wywiązania się z internetowej oferty sprzedaży komputera

Źródło: opracowanie własne.

Dane zebrane w odniesieniu do spraw, w których prowadzona była aktywna obrona w stosunku do przedstawionego dowodu z mediów społecznościowych, pozwalają na stwierdzenie, że potencjalna linia obrony oparta na formie zabezpieczenia dowodu nie była powszechnie stosowana. Jedynie w 2 przypadkach oskarżeni powoływali się na możliwość manipulacji materiałem przedstawionym w mediach społecznościowych, podnosząc wątpliwości co do autorstwa opublikowanej treści. Jakkolwiek podnoszone zarzuty w omawianych sprawach nie odnosiły się wprost do przedstawionego wydruku zrzutu ekranu z mediów społecznościowych, czyli formy przedstawienia dowodu, to pozostają one w zgodzie z ogólnymi wątpliwościami co do wiarygodności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych, jak chociażby z zarzutem podszywania się pod autora. Nie sposób jednak uznać,

aby osoby, które nie przyznały się do winy, kwestionowały bezpośrednio dowody pochodzące z mediów społecznościowych, albowiem z ich wyjaśnień nie wynika jakiegokolwiek odniesienie się do przedstawionego dowodu. Tym samym nie można uznać na tej podstawie, jakoby podnosili oni kwestię wiarygodności dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych.

W celu ustalenia, na czym polega ewentualne przełamywanie przez organy ścigania linii obrony, dokonano ewaluacji dowodów przedstawionych we wszystkich 8 sprawach, w których oskarżeni nie przyznali się do winy (zob. tabela 4). Tylko w 1 sprawie prowadzący postępowanie przygotowawcze postanowił zwrócić się do administratora portalu (Wykop.pl) z żądaniem udostępnienia informacji na temat użytkownika, tj. udostępnienia adresu IP. Przedmiotowe postanowienie zostało wykonane po upływie ok. 3 miesięcy. W 4 sprawach (spośród 8 spraw) przeprowadzono dodatkowe czynności służące uwiarygodnieniu dowodu. Nie sposób stwierdzić, aby organy ścigania rutynowo, dodatkowo uwiarygodniały dowody pochodzące z mediów społecznościowych, gdy oskarżony nie przyznawał się do winy. Może być to związane z przekonaniem funkcjonariuszy co do samoistnej wiarygodności przedstawionych (najczęściej) wydruków stron internetowych. Z analizy można jednak wysunąć wniosek, że prowadzenie przez oskarżonych linii obrony stymuluje organy ścigania do poszukiwania nowych dowodów, zwłaszcza w sytuacji, w której treść została zamieszczona z anonimowego konta. W sprawach o nr 2, 4, 7 oraz 12 dodatkowo uwiarygadniano wydruki zrzutów ekranu, przy czym – co omówiono wcześniej – w sprawach nr 2, 4 i 7 oskarżeni w jakikolwiek sposób odnieśli się do przedstawionego dowodu. Jedynie w sprawie nr 12 czynności zostały podjęte z urzędu, w sytuacji ogólnego zaprzeczenia popełnienia czynu.

Tabela 4. Formy zabezpieczenia dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych oraz ewentualne dodatkowe zabezpieczone dowody

Numer sprawy	Forma zabezpieczenia dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych i jego uwiarygodnienia
2	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez pokrzywdzonego Sąd powołał biegłego z dziedziny informatyki z zakresu badań i analizy danych w celu odczytania i przeglądu zapisów danych z utworzonych kopii binarnych z zabezpieczonych w sprawie komputerów i pozostałych nośników oraz udokumentowania w opinii żądanych informacji w formie wydruku dotyczących m.in. danych świadczących o utworzeniu na Facebooku profili zawierających fałszywe dane
3	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez pokrzywdzonego; notatka służbowa; protokół oględzin strony internetowej zawierający materiał zabezpieczony w formie elektronicznej Brak dodatkowych czynności służących uwiarygodnieniu
4	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez zawiadamiającego; notatka służbowa W celu pozyskania dodatkowego materiału dowodowego prokurator powołał biegłego z zakresu analizy językowo-stylistycznej w celu określenia, czy zamieszczone treści opisowe, tj. posty i komentarze, wskazują na tożsamość co do ich autorstwa. Ponadto w sprawie dokonano analizy informatycznej komputerów oraz telefonu komórkowego, a także przesłuchano świadków na okoliczność umieszczania przez oskarżonego treści w mediach społecznościowych

cd. tabeli 4

Numer sprawy	Forma zabezpieczenia dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych i jego uwiarygodnienia
7	Nagranie zrzutów ekranu na nośnik elektroniczny przez zawiadamiającego; dokonanie spisu komentarzy w pisowni oryginalnej razem z linkami do portalu i archiwum portalu w formie notatki służbowej przez funkcjonariusza W celu uwiarygodnienia dowodu powołano biegłego z zakresu informatyki i bezpieczeństwa komputerowego w celu dokonania analizy zabezpieczonego sprzętu komputerowego pod kątem występowania w historii przeglądarki określonych słów kluczowych. Ponadto powiązano użytkownika z opublikowanymi treściami na podstawie udostępnionych przez administratora portalu społecznościowego danych logowania, tj. adresu IP
10	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez pokrzywdzonego i jego pełnomocnika Brak dodatkowych czynności służących uwiarygodnieniu
12	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez pokrzywdzonego, obejmujący oprócz imienia i nazwiska użytkownika również nazwę konta, zawierającą prawdziwe dane sprawcy Przesłuchano świadków, którzy potwierdzili tożsamość oskarżonej jako właścicielki anonimowego konta na Facebooku
13	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez pokrzywdzonego Brak dodatkowych czynności służących uwiarygodnieniu
28	Wydruk zrzutu ekranu przedstawiony przez pokrzywdzonego Brak dodatkowych czynności służących uwiarygodnieniu

Źródło: opracowanie własne.

7. Podsumowanie i wnioski

Niewątpliwie w Polsce nie wykształciły się standardy, które nakazywałyby niejako automatycznie kwestionować wiarygodność dowodów pochodzących z mediów społecznościowych. Może być to powiązane z zidentyfikowaną w niniejszym badaniu biernością oskarżonych. Rację ma P. Lewulis, który twierdzi, że bezcelowa jest weryfikacja autentyczności wydruków niekwestionowanych przez stronę⁵³. Podobne poglądy przedstawia się zresztą w zagranicznej literaturze⁵⁴. Organy ścigania podejmują w związku z tym raczej rutynowe czynności w celu dowiedzenia sprawstwa w postępowaniach, w których przedstawiany jest dowód z mediów społecznościowych.

Praktyka wydaje się przyznawać przymiot wiarygodności dowodom pochodzącym z mediów społecznościowych przedstawionym w formie wydruku, tak długo jak sam zainteresowany aktywnie nie kwestionuje swojego autorstwa. W świetle wyników badania okazuje się, że samo nieprzyznanie się do winy czy odmowa składania wyjaśnień nie stanowią wystarczającego impulsu do wzbudzenia wątpliwości co do wiarygodności wydruku przedstawiającego daną treść w portalu społecznościowym.

⁵³ P. Lewulis, *Gromadzenie...*, s. 143.

⁵⁴ S. Carlson, *When is a Tweet Not an Admissible Tweet: Closing the Authentication Gap in the Federal Rules of Evidence*, „University of Pennsylvania Law Review” 2015/164, s. 1050.

Nie ma przy tym większego znaczenia, czy treść została zabezpieczona bezpośrednio przez osobę trzecią (świadka, zawiadamiającego) lub stronę w postępowaniu przygotowawczym (pokrzywdzonego) w formie dokumentu, czy też przez funkcjonariusza w formie notatki służbowej lub protokołu oględzin rzeczy. Rzeczywistość procesowa zdaje się zatem nie stawiać tak wysokich wymagań, jak można by się spodziewać w związku z teoretycznymi obawami o integralność i wiarygodność tego rodzaju dowodu cyfrowego.

Aktywność samych oskarżonych w zakresie takich dowodów wydaje się bardzo ograniczona. Jedynie 2 sprawców, spośród 31 przeanalizowanych spraw, zdecydowało się na aktywne kwestionowanie autorstwa wpisów. Znamionym jest, że organy ścigania zdołały dowieść ich winę bez nawiązywania współpracy z portalami społecznościowymi. Zamiast tego śledczy analizowali zabezpieczony w toku sprawy sprzęt informatyczny i przedstawiali sądowi opinie stosownych biegłych z zakresu informatyki śledczej. Wskazana praktyka może budzić pewne wątpliwości. Samo bowiem zabezpieczenie materiału dowodowego, zwłaszcza w formie jak najmniej dotkliwej dla podejrzanego, tj. w postaci wykonania kopii binarnych i zwrócenia nośników osobie uprawnionej, należy ocenić pozytywnie z taktycznego i kryminalistycznego punktu widzenia. Wątpliwym jest natomiast całkowite zaniechanie nawiązania kontaktu z administratorem portalu społecznościowego i nieustalenie danych logowania do danego konta. Sporządzenie postanowienia oraz jego skierowanie do zagranicznego usługodawcy nie rodzi bowiem jakichkolwiek kosztów, w przeciwieństwie do usług biegłego. Czynności te można zresztą przedsięwziąć równolegle, a dane logowania – w powiązaniu z danymi pozyskanymi od usługodawcy internetowego (ISP) – mogą okazać się istotnym dowodem w przypadku, gdy urządzenia nie będą zawierać śladów pozwalających na ustalenie, że sprawca logował się do portali społecznościowych. W ten sposób można budować łańcuch poszlak prowadzący do podejrzanego. Biorąc zaś pod uwagę przywołane na wstępie statystyki odnoszące się do danych udostępnianych przez Facebooka, faktem jest, że obecnie odsetek wniosków rozpatrzonych pozytywnie sięga 70%⁵⁵. Brak jest więc podstaw do założenia, że współpraca ta będzie bezowocna. Pozytywnie należy oceniać podejmowane przez śledczych czynności służące powiązaniu sprawców z danym kontem w postaci przesłuchiwanie osób, które na portalu społecznościowym wdają się w interakcję z podejrzanym – jest to stosunkowo tania i skuteczna metoda ustalenia tożsamości właściciela anonimowego konta.

Co do zasady pozytywna ocena taktyki organów ścigania wynika z przeanalizowanej próby spraw karnych. Jak zresztą zaznaczono wcześniej, obejmuje ona zakończone prawomocnie postępowania, które zostały wprowadzone w etap postępowania jurysdykcyjnego. Istotnym, choć wcześniej zidentyfikowanym, ograniczeniem przedmiotowych badań jest brak włączenia do próby spraw umorzonych z uwagi na niewykrycie sprawców. Wątpliwości co do skuteczności taktyki organów

⁵⁵ *Government Requests for User Data*, <https://transparency.fb.com/reports/government-data-requests/> (dostęp: 2.04.2024 r.).

ścigania mogą pojawić się bowiem w sytuacji, gdy sprawcy podejmą jakiekolwiek próby ukrycia swojej tożsamości. Jak już wskazano, w badanej próbie co do zasady oskarżeni nie prowadzili aktywnej obrony i żaden z nich nie korzystał z jakiegokolwiek oprogramowania lub innych zaawansowanych metod służących ukryciu swojej tożsamości. Tym samym można stwierdzić, że rzeczeni sprawcy nie stanowili dużego wyzwania dla organów ścigania. Celowe jest zatem przeprowadzenie w przyszłości badań na próbie spraw umorzonych z uwagi na niewykrucie sprawców, co pozwoli na lepsze poznanie stosowanej taktyki i zaproponowanie czynności służących ich skutecznemu wykryciu.

Bibliografia

1. 51-latek z Polski zatrzymany przez policję. Powodem post w mediach społecznościowych, <https://android.com.pl/tech/552117-wiezienie-za-post-w-mediach/>.
2. Angus-Anderson W., *Authenticity and Admissibility of Social Media Website Printouts*, Duke Law & Technology Review 2015, t. 14, nr 1.
3. Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004.
4. Bitner J., Bayer K., *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, Problemy Współczesnej Kryminalistyki 2019, t. 23, <https://doi.org/10.52097/pwk.5488>.
5. Carlson S., *When is a Tweet Not an Admissible Tweet: Closing the Authentication Gap in the Federal Rules of Evidence*, University of Pennsylvania Law Review 2015, t. 164.
6. Chmiel E., Korkus M., *Dowody z mediów społecznościowych w sprawach o zniesławienie*, [w:] *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2022.
7. Czekalska M., Krawczyk K., *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4624979>.
8. Denzik K., *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*, New York 2017.
9. *Digital 2024: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2024-poland>.
10. Emanuel S., *Evidence*, New York 2007.
11. Goner K., *Dostęp do akt w celu prowadzenia badań aktowych*, [w:] *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników. Teoria i praktyka*, red. H. Izdebski, A. Łazarska, Warszawa 2022.
12. Gruza E., *Definicja i zakres kryminalistyki*, [w:] *Kryminalistyka. Czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, red. J. Moszczyński, M. Goc, E. Gruza, Warszawa 2020.
13. Jęć J., *Prawda ekranu. O praktyce screenshotowania*, Przegląd Kulturoznawczy 2022, t. 51, nr 1.

14. Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
15. Lewulis P., *Gromadzenie i ocena dowodów cyfrowych w polskim postępowaniu karnym. Kluczowe wnioski z badań aktowych*, Prokuratura i Prawo 2022, nr 3.
16. Lewulis P., *Ustalanie tożsamości polskich użytkowników zagranicznych mediów społecznościowych – studium przypadków ścigania mowy nienawiści w cyberprzestrzeni*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2023, t. 49, z. 1, <https://doi.org/10.53024/5.1.49.2023>.
17. Lloyd P., *Internet Intelligence & Investigations Strategy*, 2020, <https://library.college.police.uk/docs/NPCC/Internet-Intelligence-and-Investigation-v1.5.pdf>.
18. Mączka-Pacholak M., Czerwiński P., *Specyfika postępowania dowodowego w sprawach przestępstw z nienawiści*, [w:] *Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści*, red. P. Knut, Warszawa 2020.
19. *Mężczyzna groził podkładaniem ładunków pod Sejmem*, <https://www.tvp.info/33706267/meczyzna-grozil-podkladaniem-ladunkow-pod-sejme>.
20. Obar J.A., Wildman S., *Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue*, Telecommunications Policy 2015, t. 39, nr 9, <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2015.07.014>.
21. Opitek P., Choroszewska A., *Uzyskiwanie dowodów cyfrowych z zagranicy w sprawach karnych – stan obecny i procedowane zmiany*, cz. 2, Prokuratura i Prawo 2020, nr 10–11.
22. Opitek P., *Wybrane aspekty pozyskiwania dowodów cyfrowych w sprawach karnych*, Prokuratura i Prawo 2018, nr 7–8.
23. Ożóg M., *Zrzut ekranowy jako dowód w postępowaniu cywilnym, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji sporów domenowych*, [w:] *Domeny internetowe. Teoria i praktyka*, red. I. Matusiak, Warszawa 2020.
24. *Pagefreezer – Monitoring and Archiving Solutions for Online Data*, <https://www.pagefreezer.com/>.
25. Parisot V., Zuccato-Doutlik M., Zartler U., *Court Files as Data in Sociological Family Research: Methodology and Methods for a Little-Tapped Data Material*, Forum: Qualitative Social Research 2021, t. 22, nr 3, <https://doi.org/10.17169/fqs-22.3.3649>.
26. *Przestępstwa z nienawiści – metodyka prowadzenia postępowań*, <http://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6347,Przestepstwa-z-nienawisci-metodyka-prowadzenia-postepowan.html>.
27. Rabczuk S., *The online frontier: Social media use by law enforcement personnel in Poland*, [w:] *Social Media and Law Enforcement Practice in Poland. Insights into Practice Outside Anglophone Countries*, red. P. Waszkiewicz, New York 2024.
28. Rønn K.V., Rasmussen B.K., Skou Roer T., Meng C., *On the Perception and Use of Information from Social Media in Investigative Police Work: Findings from a Scandinavian Study*, Policing: A Journal of Policy and Practice 2021, t. 15, nr 2, <https://doi.org/10.1093/police/paaa028>.
29. Skraba K., Strzałkowski I., *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] *Media*

- społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4625046>.
30. Waszkiewicz P. [red.], *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 2022.
 31. Waszkiewicz P., „It's complicated...” *Social Media and Polish Law Enforcement Agencies' Relationship*, *European Journal of Policing Studies* 2024, nr 1–2, <https://doi.org/10.5553/EJPS.000016>.
 32. Waszkiewicz P., Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.
 33. Waszkiewicz P., Tomaszewska M., Stromczyński B., Rabczuk S., *Czy Wielkopolska Policja umie w internety? Analiza strategii komunikacyjnej KWP w Poznaniu na portalu Facebook*, [w:] *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, red. P. Waszkiewicz, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4624983>.